

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v106.2025.20>*В. О. Степанов*

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ РОЗКРАДАННЮ НАФТО- ТА ГАЗОПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ

Вступ. Сучасний стан та результати правоохоронної діяльності свідчать про те, що забезпечення як оперативних підрозділів, так і підрозділів досудового розслідування інформаційно-аналітичними засобами та матеріалами дозволяє здійснювати більш ефективне реагування і контролюючу діяльність, спрямовану на запобігання та розкриття кримінальних правопорушень, що вчиняються у різних сферах суспільного життя, та протидіяти новим формам загальнокримінальної та економічної злочинності. Окрім цього, інформаційно-аналітичне забезпечення сприяє вдосконаленню процесу досудового розслідування, оскільки забезпечує швидкий доступ до важливої інформації, обмін нею та можливість аналізу значних масивів інформації у найкоротші терміни. Сучасні технології (кібераналітика, штучний інтелект) дають можливість виявляти складні злочинні схеми та діяльність транснаціональних злочинних груп. Безсумнісним є твердження про те, що підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів у протидії злочинності можливо досягти лише шляхом активного впровадження інформаційних технологій. Це може стати головним чинником у зміцненні законності та соціально-політичної стабільності в державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі інформаційно-аналітичного забезпечення відведено чимало уваги у зарубіжних і вітчизняних наукових працях. Питаннями сутності та мети інформаційно-аналітичного забезпечення в останні роки займалися такі вітчизняні вчені як І. І. Башта, І. О. Биков, В. С. Бондар, О. О. Мельнікова, А. В. Мовчан, В. І. Руденко, В. Г. Севрук, К. О. Споришев, О. М. Томков, К. С. Шапошников, Г. М. Шорохова та багато інших.

Мета статті – розкрити зміст інформаційно-аналітичного забезпечення оперативних підрозділів, що протидіють розкраданням з магістральних газонафтопроводів.

Виклад основного матеріалу. Правовою основою інформаційно-аналітичного забезпечення органів Національної поліції є Закони України «Про Національну поліцію», «Про інформацію», «Про державну таємницю», «Про захист персональних даних», «Про доступ до публічної інформації», «Про електронні телекомунікації». Саме ними передбачені правові підстави створення та використання інформаційних систем для виконання покладених на правоохоронні органи завдань і обов'язків. Зважаючи на досліджувану проблему варто виокремити два ключових терміни – «інформація» та «аналітика». Інформація, що необхідна правоохоронним органам, є різноманітною та визначається в залежності від виду підрозділу, який її потребує. Так, потреби оперативних працівників, слідчих

(дізнавачів) чи співробітників оперативно-технічних підрозділів доволі різні, а самі джерела інформації можуть бути як відкритими (загальнодоступними), так і конфіденційними.

Якщо говорити про теорію управління, то термін «інформація» визначається як відомості про факти, події, процеси, явища, стан об'єктів у певній предметній галузі, які використовуються для оптимізації прийнятих рішень під час управління цими об'єктами, певна сукупність різних повідомлень, зведень чи даних про відповідні речі, явища, процеси чи відносини, які, будучи зібраними разом, систематизованими і перетвореними на придатну для користування форму, відіграють виняткову роль у процесі прийняття й реалізації управлінських рішень.

На законодавчому рівні визначення інформації сформульовано у Законі України «Про інформацію», де у ст. 1 вказано, що інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Крім того, у цьому Законі наводиться класифікація інформації за змістом: про фізичну особу, довідково-енциклопедичного характеру, про стан довкілля, про товар, науково-технічна інформація, податкова, правова, статистична, соціологічна критична технологічна та інша [1]. Варто вказати, що законодавець не достатньо послідовний щодо уніфікації тлумачення цього терміну, оскільки, наприклад, у Законі України «Про захист економічної конкуренції» поняття «інформація» визначається як відомості у будь-якій формі й вигляді та збережені на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, органіграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-, відео-, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем (або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості [2].

Як зазначають І. І. Башта та О. А. Леган, інформаційне забезпечення оперативних підрозділів має два аспекти. По-перше, правовий, який стосується визначення правової основи проведення адміністративно-управлінських, оперативно-розшукових, слідчих заходів, умов та підстав для їх проведення, гарантій дотримання законності, прав та обов'язків підрозділів, по-друге, технічний, який полягає в забезпеченні до інформаційних підсистем та картотек усіх рівнів, отриманні та переданні інформації, забезпеченні захисту інформації. У теорії оперативно-розшукової діяльності визначено три основні методи інформаційного забезпечення: інформаційно-аналітичний метод оцінки інформації; інформаційно аналітичний метод збирання, обробки та використання отриманої інформації; розшук інформації в інформаційно-пошукових системах [3, с. 326].

Одним із видів інформаційного забезпечення є інформаційно-аналітичне забезпечення. Як зазначає К. С. Шапошников, у загальному розумінні фахівці виділяють два рівні інформаційно-аналітичного забезпечення – інформаційний та аналітичний. Інформаційний рівень визначає параметри трансформації і використання інформаційних баз даних, що забезпечують процес управління. Основне його призначення – створити систему взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих показників, які дають змогу одержати всебічну кількісну і якісну характеристику досліджуваного об'єкта. Аналітичний рівень має ключове значення у збереженні стабільності

та гармонізації інформаційних відносин та забезпечує вироблення (прийняття) рішень. Основними елементами цього рівня є інституціональна, кадрова, організаційно-функціональна та нормативно-правова підсистеми [4, с. 375–376]. А. О. Пугач дає дещо інше визначення цим рівням і називає їх елементами. Інформаційний елемент є відносно самостійною діяльністю спеціально підготовлених фахівців, зайнятих пошуком, відбором, обробкою, накопиченням, узагальненням і збереженням інформаційних одиниць (перший етап процесу інформаційно-аналітичного забезпечення у системі управління). Аналітичний елемент – похідний другий етап процесу інформаційно-аналітичного забезпечення спрямований на виробництво спеціально підготовленими фахівцями на підставі наявних інформаційних одиниць і складних розумових процесів нового знання щодо явища або події, що вивчається. Сама ж система інформаційно-аналітичного забезпечення визначається як взаємозалежна та відповідним чином сформована сукупність організаційних, організаційно-правових, інформаційних, методичних і програмно-технічних компонентів, що забезпечує необхідну якість прийняття управлінських рішень за рахунок раціонального використання інформаційних ресурсів та інформаційних технологій [5].

Можна з впевненістю говорити про те, що інформаційно-аналітичне забезпечення слід вважати необхідним елементом під час здійснення оперативними підрозділами протидії розкраданню нафти і газу з магістральних газонафтопроводів. Правильно організоване інформаційно-аналітичне забезпечення сприяє прийняттю ефективних управлінських рішень керівниками оперативних підрозділів Національної поліції. Як зазначає О. М. Томков, інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-розшукової діяльності передбачає наступне: підвищення рівня оперативної обізнаності працівників оперативних підрозділів, які здійснюють профілактику та виявлення кримінальних правопорушень; зростання ефективності протидії злочинності; встановлення взаємодії між підрозділами Національної поліції; покращення профілактичної роботи з особами, які перебувають на обліках в Національній поліції; впровадження контролю за оперативно-службовою діяльністю підрозділів Національної поліції; своєчасне вжиття заходів, спрямованих на попередження вчинення кримінальних правопорушень відповідним колом осіб; якість реагування на зави та повідомлення про вчинені кримінальні правопорушення [6, с. 78].

Я. Л. Ковальчук принципи інформаційно-аналітичної забезпечення діяльності Національної поліції класифікує на загальноправові, галузеві та спеціальні. До першої групи входять принципи, що притаманні усій системі публічного управління. До другої групи – сукупність принципів, які впливають зі змісту галузевих нормативно-правових актів, що визначають порядок роботи з інформацією та засади аналітичної роботи. До третьої групи належать спеціальні принципи, що обумовлюють порядок організації інформаційно-аналітичного забезпечення органів поліції [7, с. 135]. На думку О. О. Мельнікової, головним завданням інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності правоохоронних органів є систематичне і своєчасне надходження в підрозділи досудового розслідування достовірної криміналістичної, оперативної та процесуальної інформації. До загальних

принципів такого забезпечення входять принципи верховенства права, законності, гуманізму, дотримання прав і свобод людини, поєднання гласних і негласних методів і засобів, високої оперативності, всебічності, повноти і об'єктивності, науковості, застосування досвіду і теоретичних знань інших наук. Спеціальними принципами є безперервність накопичення інформації, системність, узгодженість, варіантність, верифікованість та ефективність. Основними інформаційними ресурсами, що використовуються в процесі інформаційно-аналітичної роботи є: оперативні та криміналістичні обліки, банки даних (кримінологічної, адміністративної, статистичної інформації), об'єкти надання та отримання охоронних послуг, оператори мобільного зв'язку, звернення та заяви громадян, засоби масової інформації [8, с. 48].

Як вказує Л. Ф. Гула, зміст інформаційно-аналітичної роботи полягає у: накопиченні, узагальненні та аналізі інформації, що надходить від правоохоронних органів; комплексному аналізі інформації з проблем злочинності; організації проведення соціологічних і кримінологічних досліджень; прогнозуванні тенденцій і процесів у сфері протидії злочинності; підготовці інформаційно-аналітичних і довідкових матеріалів, даних про основні результати роботи оперативних підрозділів; формуванні довідково-інформаційного фонду для задоволення службових потреб підрозділу [9, с. 139].

На нашу думку, до головних завдань інформаційно-аналітичного забезпечення з протидії розкраданням із магістральних газонафтопроводів необхідно зарахувати таке:

- 1) накопичення якісної та вірогідної інформації, що сприяє прогнозуванню криміногенної обстановки в галузі;
- 2) використання аналітичних матеріалів для організації оперативно-службової діяльності оперативних підрозділів, прогнозування розвитку злочинності, розроблення всебічно обґрунтованих управлінських рішень та планування запобіжних заходів для усунення виявлених недоліків;
- 3) вдосконалення системи контролю за виконанням нормативно-правових актів щодо боротьби зі злочинністю у сфері розкрадання з магістральних газонафтопроводів;
- 4) підвищення ефективності використання комп'ютерної техніки для своєчасного збирання, накопичення і обробки необхідної інформації та покращення якості аналітичних документів;
- 5) створення міжвідомчих автоматизованих банків даних в інтересах оперативних підрозділів.

Висновки. Зважаючи на вищевказане можна стверджувати, що ефективна і якісна система інформаційно-аналітичного забезпечення оперативних підрозділів є невід'ємним складником їх діяльності у сфері попередження розкрадань з магістральних газонафтопроводів. Всебічне використання можливостей сучасних інформаційних технологій (в тому числі штучного інтелекту) також дозволяє підвищити точність та оперативність виявлення злочинних схем, сприяє більш ефективному розслідуванню кримінальних правопорушень. Варто враховувати, що впровадження аналітичних інструментів та методів у роботу оперативних

підрозділів потребує систематичного навчання та підвищення кваліфікації персоналу, а подальший розвиток інформаційно-аналітичного забезпечення для усієї правоохоронної системи є необхідним фактором для успішної протидії складним і динамічним викликам, що пов'язані зі злочинністю.

Література

1. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 30.06.2025).
2. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення: 30.06.2025).
3. Башта І. І., Леган О. А. Щодо питання значення інформаційно-аналітичного забезпечення в діяльності правоохоронних органів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 5. С. 325–327.
4. Шапошников К. С. Роль і значення інформаційно-аналітичного забезпечення в системі регіонального менеджменту. *Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка*. 2019. Вип. 29. С. 373–378.
5. Пугач А. О. Сутність процесу інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної виконавчої влади в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2010. № 8. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=165> (дата звернення: 30.06.2025).
6. Томков О. М. Інформація як основний критерій інформаційно-аналітичного забезпечення у процесі протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняється організованою злочинністю. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2021. № 2. Т. 32. С. 76–80.
7. Ковальчук Я. Принципи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 132–136.
8. Мельнікова О. О. Організаційно-правові основи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності правоохоронних органів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 2. С. 43–51.
9. Гула Л., Доліновський Ю. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності оперативних підрозділів у протидії злочинам у сфері економіки. *Вісник НУ «Львівська політехніка»*. 2018. Вип. 906 (20). С. 136–142.

Анотація

Степанов В. О. Інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-розшукової протидії розкраданню нафто- та газопродуктів в Україні. – Стаття.

У статті досліджено проблему інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової протидії розкраданню нафто- і газопродуктів з магістральних газонафтопроводів. Розглянуто наукові думки з приводу розуміння цього поняття в цілому та в межах оперативно-розшукової діяльності зокрема, висловлено авторську позицію з цього приводу. Підтримується теза щодо визначальної ролі інформаційно-аналітичного забезпечення у підвищенні ефективності роботи у будь-якій сфері суспільного життя, оскільки воно дає змогу: встановити стратегічні завдання в межах протидії розкраданням з газонафтопроводів; систематизувати інформацію, сфокусувати й координувати розрізнені дії, спрямовані на досягнення поставлених цілей; приймати своєчасні та обґрунтовані рішення. Крім того, підвищується рівень оперативної обізнаності працівників оперативних підрозділів, які здійснюють профілактику у цій сфері; покращується профілактична робота з особами, які перебувають на обліках Національної поліції.

На основі аналізу наукової літератури та практичної діяльності визначено підходи до виявлення оперативно-розшукової інформації під час протидії розкраданням нафто- і газопродуктів з магістральних газонафтопроводів. Запропонована класифікація інформації, отриманої під час здійснення протидії оперативними підрозділами НПУ кримінальним правопорушенням такого виду. Акцентується увага на тому, що сучасний розвиток інформаційних технологій та їх активне впровадження у правоохоронній діяльності дозволяє створювати різноманітні автоматизовані інформаційно-пошукові системи. А вони своєю чергою допомагають суб'єктам протидії аналізувати значні обсяги інформації та оцінювати оперативну обстановку на території обслуговування, відстежувати динаміку росту злочинності та розробляти ефективні комплекси заходів протидії.

Ключові слова: інформаційно-аналітичне забезпечення, оперативно-розшукова діяльність, протидія розкраданню, нафто- і газопродукти.

Summary

Stepanov V. O. Information and analytical support for operational investigative counteraction to theft of oil and gas products in Ukraine. – Article.

The article examines the problem of information and analytical support for operational investigative counteraction to theft of oil and gas products from main oil and gas pipelines. Scientific opinions on the understanding of this concept in general and within the framework of operational investigative activities are considered, in particular, the author's position on this matter is expressed. The thesis is supported regarding the decisive role of information and analytical support in increasing the efficiency of work in any sphere of public life, since it allows to: establish strategic objectives in the framework of counteraction to theft from oil and gas pipelines; systematize information, focus and coordinate disparate actions aimed at achieving the set goals; make timely and informed decisions. In addition, the level of operational awareness of employees of operational units implementing prevention in this area is increased; preventive work with persons registered with the National Police is improved.

Based on the analysis of scientific literature and practical activities, approaches to identifying operational and investigative information in counteracting the theft of oil and gas products from main gas and oil pipelines are defined. A classification of information obtained in the course of counteracting this type of criminal offense by operational units of the NPU is proposed. Attention is focused on the fact that the modern development of information technologies and their active implementation in law enforcement activities allows creating a variety of automated information retrieval systems. And they, in turn, help counteraction entities analyze significant amounts of information and assess the operational situation in the service area, track the dynamics of crime growth and develop effective sets of counteraction measures.

Key words: information and analytical support, operational and investigative activities, counteraction to theft, oil and gas products.